

برای رسیدن به زندگی توسعه یافته و همراه با پیشرفت، به مهندسی و مدیریت آن نیازمندیم و باید مدلی متناسب با ارزشهای دینی و ملی طراحی و تدوین گردد .

وزیر کشور:

نظام برنامه ریزی نادقیق

باعث عدم توازن در کشور

شده است .

توازن

ج) ابعاد مختلف ناموزونی در مناطق مختلف کشور

اولین شاخصی که توسعه نامتوازن کشور را نمایان می کند ، شهر نشینی شتابان و تحرکات جمعیتی در پهنه سرزمین و تمرکز جمعیت در مناطق شهری و به ویژه کلانشهرهاست ، به طوری که بر اساس داده های مرکز آمار ، کشور در چند دهه ، از یک جامعه عمدتاً روستایی و عشایری به جامعه شهر نشین تبدیل شده است . به نحوی که بیش از 71 درصد جمعیت کشور در مناطق شهری ساکن اند و تعداد شهرهای کشور از 201 شهر در سال 1335 به 1331 شهر در 1390 افزایش یافته است . این در حالی است که در سال 1335 نزدیک به 69 درصد جمعیت روستا نشین بودند . نکته دوم پراکندگی بسیار نامتوازن جمعیت در پهنه سرزمین و تراکم بالای آن در مرکز، نیمه غربی و شمالی کشور است . این تمرکز و نبود تعادل در گذر زمان بیشتر نیز شده است .

* تحلیل فضایی ناموزونی توسعه در ایران *

زهرآ عریضاهی

کارشناس ارشد برنامه ریزی شهری و منطقه ای و همکار سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور

حبیب جباری

دکترای جامعه شناسی اقتصادی و توسعه ، همکار سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و مدرس دانشگاه

(به نقل از ضمیمه اقتصادی شرق)

مقدمه :

رشد و توسعه ، بدون مداخله سیاستی عمومی در مسیر خود به لحاظ فضایی و سرزمینی به طور عمده ، تمرکز طلب بوده و موجد نابرابری و نداشتن توازن فضایی است . به طوری که اگر در فرآیند توسعه به طور آگاهانه عمل نشود ، رشد و توسعه موجب حذف پراکندگی ها و قطبی شدن مراکز زیست و فعالیت در پهنه سرزمین می شود . حال سوالی که به ذهن خطور می کند این است : با وجود چندین دهه توسعه برنامه ریزی شده در ایران ، چرا توسعه در پهنه سرزمین ، ناعادلانه پیش رفته است . به طوری که فضاها و مناطق مختلف سرزمین گرفتار نداشتن تعادل شده اند و از مشارکت و بهره مندی عادلانه در توسعه برخوردار نیستند و در حالی که در دهه های متمادی برخی مناطق توسعه نیافته باقی مانده اند ، چرا برخی دیگر توسعه یافته اند ؟

مطلب حاضر ضمن ارائه تصویری از توسعه نامتوازن در پهنه سرزمین ایران ، به تحلیل آن در برنامه های عمرانی و توسعه ای کشور پرداخته و پاسخ سوال یاد شده را در رویکردها و رهیافت های برنامه های توسعه جست و جو کرده و نشان می دهد که پیامدهای ناشی از نیم قرن برنامه ریزی بخشی نگر و متمرکز در کشور سبب شده است تا نبود تعادل های سرزمینی و نابرابری امکانات و خدمات در پهنه سرزمین خودنمایی کند .

محور های بحث:

الف) ضرورت توسعه متوازن

در ضرورت توسعه متوازن و اتخاذ رویکرد آمایشی و منطقه ای در برنامه ریزی و توجه به تفاوت های منطقه ای ، دلایل تجربی روشنی وجود دارد : اول ، درک این نکته اساسی است که در کجا محوریت متمرکز شده است و دوم ، ارائه یک تحلیل از تفاوت های منطقه ای به منظور اتخاذ سیاست های پیشگیرانه است . در این راستا ، در حال حاضر دلایل متعددی برای ضرورت کاهش تفاوت های منطقه ای و توسعه متوازن منطقه ای مطرح شده است که کارایی و برابری ، بهره برداری پایدار منابع و مساعدت سیاست های کلان ، از دلایل اصلی آن محسوب می شوند .

ب) رویکردهای توسعه در ایران

بررسی رویکردهای توسعه در ایران ، حاکی از این است که الگوهایی که برای تعادل بخشی و ایجاد توازن در کشور به اجرا درآمده بودند ، عمدتاً برگرفته از رویکردهای برنامه ریزی توسعه متداول در جهان از جمله نظریه قطب رشد و توسعه ، نقطه ها و لکه های دارای قابلیت استوار بودند . بر پایه چنین رویکردی شکل گیری فعالیت ها و اقدامات توسعه در پهنه کشور از یک سو کمتر برخاسته از ضرورت و نیاز به دستیابی به یک هدف ملی بود و از سوی دیگر به جای آنکه قابلیت ها و فرصت های توسعه درون زا را در منطقه تقویت و مورد استفاده قرار دهد، عمدتاً در چارچوب سیاست ها و هدف های کلان پیش بینی شده در برنامه های توسعه ملی با تاکید صرف بر رشد اقتصادی متکی بوده است .

د) محدودیت ها و موانع برنامه ریزی متوازن منطقه ای

اکنون نزدیک به 70 سال از عمر برنامه ریزی در ایران می گذرد . با وجود تجربه ای نسبتاً طولانی در تمام این دوران ، هنوز بسیاری از مناطق دور افتاده از مراکز سیاسی استان ها و به ویژه مناطق محروم کشور به عنوان بخشی از عرصه سرزمین ملی ، به دلیل موقعیت جغرافیایی خود با سایر ملاحظات اقتصادی ، اجتماعی و سیاسی شرایط متفاوتی را در سطح برخورداری از شاخص های اقتصادی ، اجتماعی و زیربنایی یا جمعیت پذیری نشان می دهند .

در اینجا ، به برخی از عوامل و دلایل نظری و عملی این موانع اشاره می کنیم :

- 1-ابهامات و آشفتگی های مفهومی در برنامه ریزی منطقه ای و محلی در ایران
- 2-تمرکز گرایی در برنامه ریزی بخشی به تبعیت از نظام سیاسی-اداری
- 3-فقدان نظام مدیریت منطقه ای
- 4-ابهامات حقوقی و قانونی در برنامه ریزی منطقه ای
- 5-تمرکز اقتصادی در برنامه ریزی از طریق وابستگی به درآمد نفتی
- 6-ضعف نظام جامع (بانک) اطلاعات منطقه ای و ضعف برنامه های منطقه ای

جمع بندی :

با توجه به چندین دهه سیاست گذاری و برنامه ریزی های توسعه در ایران و با وجود طراحی و اجرای برنامه های متنوع برای کاهش نبود تعادل های منطقه ای در کشور ، هنوز نابرابری های منطقه ای در ابعاد بخش ها و حوزه های مختلف ادامه دارد و این در حالی است که اگر برای سیاست گذاری عمومی و برنامه ریزی ملی و منطقه ای ، دو هدف اساسی تخصیص و بهره گیری بهینه و پایدار از منابع و عدالت (اجتماعی و سرزمینی) را در نظر بگیریم ، تعادل و توازن منطقه ای یکی از راهبردها و سازوکارهای اساسی تحقق این اهداف خواهد بود . افزون بر این حق توسعه و توسعه فرآیند نظام برنامه ریزی کشورها را فرا می خواند که در فرآیند توسعه آفرینی و بهره مندی از فواید توسعه همه شهروندان و احاد جامعه و همه مناطق و نواحی کشور مشارکت داشته باشند و به هیچ دلیل و توجیه جغرافیایی سیاستی و امنیتی (دوری و نزدیکی از مرکز ، مزیت نسبی ، شهری و روستایی بودن ، مرزی و غیر مرزی بودن و ...) منطقه و ناحیه ای یا سکونتگاه های انسانی طرد و کنار گذاشته نشده یا مورد غفلت قرار نگیرند .

نشریه علمی - خبری توازن

دیرخانه دائمی همایش الگوی توسعه پایدار و توازن منطقه ای

مدیر مسئول: ابوذر کوثری

سر دبیر و مدیر اجرایی: مهندس امیر حسین قادری

دریافت مطالب 021-26655141